

Д. С. Божков,

доктор філософії, викладач,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, м. Суми, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0114-2516>

С. В. Галат,

аспірант, Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, м. Суми, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-0622-821X>

Чжан Сухан,

аспірант, Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, м. Суми, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3047-6125>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.11.236

# ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ / ТЕРИТОРІЙ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

D. Bozhkov,

PhD, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Sumy, Ukraine

S. Galat,

Postgraduate student, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Sumy, Ukraine

Zhang Suhang,

Postgraduate student, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Sumy, Ukraine

## INNOVATIVE DEVELOPMENT OF REGIONS / TERRITORIES AS THE BASIS OF ECONOMIC GROWTH

**Сучасні глобалізаційні зміни у світовій економіці створюють безпрецедентні можливості для розвитку регіонів/територій, що спроможні вплинути на активізацію їх економічного зростання, навіть незважаючи на існуючу технологічну відсталість та інші чинники недосконалості.**

**У статті конкретизовано види регіональних цільових аудиторій (ЦА) та їх основну мотивацію у інноваційному розвитку регіонів/територій, що дозволяє не розпорошувати увагу керівництва при визначенні напрямів інноваційного розвитку, врахувати інтереси всіх основних груп впливу та підвищити ефективність заходів регіонального менеджменту. Систематизовано інструментарій регіонального менеджменту для визначення і обґрунтування заходів інноваційної діяльності. Проаналізовано види стимулювання бізнесу, використовувані у світових практиках, та можливості їх реалізації вітчизняними регіонами. Проаналізовано можливі напрями активізації інноваційної діяльності в сучасних умовах в Україні.**

**The purpose of the article is to outline promising directions of innovative development for Ukrainian regions/territories that are capable of ensuring their economic growth. Object of research: development of Ukrainian regions/territories. Subject of research: directions of innovative development. Research methods: comparison, generalization, systematization, content analysis. The relevance of the study is due to the significant lag in the development of Ukrainian regions/territories and the need to intensify their innovative activities.**

**Modern globalization changes in the world economy create unprecedented opportunities for the development of regions/territories that can influence the activation of their economic growth, even despite existing technological backwardness and other imperfection factors.**

**The article specifies the types of regional target audiences, which include:**

- **entrepreneurs-initiators of innovations,**
- **population of the region,**
- **civil servants and administration,**
- **employees of the social sphere,**
- **representatives of the business environment,**
- **investors (external and internal),**
- **other stakeholders.**

**The main motivation of audiences in the innovative development of regions/territories has been specified. This makes it possible not to scatter the attention of the management when determining the directions of innovative development, to take into account the interests of all the main groups of influence and to increase the effectiveness of regional management measures. The toolkit of regional management is systematized for determining and substantiating measures of innovative activity. The types of business stimulation used in global practices and the possibilities of their implementation by domestic regions are analyzed. The possible directions of intensification of innovative activity in modern conditions in Ukraine are analyzed.**

**The results of the study can be used as a basis for the development of mechanisms for stimulating the innovative development of the regions/territories of Ukraine.**

*Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, інновації, регіон, території, напрями.*  
*Key words: innovative development, innovative activity, innovations, region, territories, directions.*

## ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасні глобалізаційні зміни у світовій економіці створюють безпрецедентні можливості для розвитку як окремих суб'єктів підприємництва, кластерів, так і цілих регіонів/територій.

Зазначимо, що поняття "регіон" і "територія" не є тотожними, але для нашого дослідження, предметом якого є "напрями інноваційного розвитку", особливості їх змістовних характеристик не відіграють суттєвого значення, тому ми вживаємо ці поняття разом.

Включення до міжнародних бізнес-процесів (як найбільш бажаний сценарій) або впровадження інноваційних технологій та підходів, які вже пройшли апробацію у інших країнах (так зване масштабування інновацій), спроможні вплинути на активізацію регіонального/територіального розвитку, навіть незважаючи на існуючу технологічну відсталість та інші чинники недоскональності.

Враховуючи брак фінансування, негативні зміни на ринку праці, розірваність економічних зв'язків між окремими регіонами/територіями України, ризики і проблеми, що пов'язані з війною з РФ, інноваційний розвиток, як такий, взагалі стає для вітчизняних регіонів ще більше проблематичним. Але це один з необхідних на-

прямів відновлення української економіки, що відзначають всі вітчизняні науковці. Так, Довба І.В. зазначає, що формування інноваційної системи економічного розвитку є стратегічним напрямом перспективного зростання [1].

Єрмакова О.А. констатує, що регіони містять вагомий потенціал інноваційного розвитку, а завданням наукових досліджень є виявлення важелів активізації цього потенціалу з урахуванням парадигмальних зрушень, обумовлених поступом глобальної економіки [2].

Отже, визначення напрямів інноваційного розвитку регіонів/територій є важливим науковим завданням, яке потребує ґрунтовних розвідок.

## АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сфера інноваційної діяльності є однією з важливих для розвитку національної економіки, про що зазначено у Законі України "Про інноваційну діяльність" [3], "Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р." [4] та інших законодавчих документах. З метою розв'язання проблем побудови інноваційної економіки держава визначає низку програмних заходів за такими напрямками [4]:

- створення сприятливого нормативно-правового;
- розвиток інноваційної інфраструктури, розширення зв'язків вітчизняних науковців і винахідників з іноземними підприємствами;
- підвищення рівня спроможності здійснювати інноваційну діяльність.

Пріоритетні напрями розвитку, у т.ч. інноваційного, регіони/території мають визначати самостійно і це є проблемою, адже неправильно визначений вектор зусиль не тільки не сприятиме еволюційним здобуткам, а й відволікатиме кошти і затримуватиме загальний рівень розвитку.

Проблеми інноваційного розвитку регіонів/територій досліджували такі вітчизняні науковці як: Довба І.В. [1], Єрмакова О.А. [2], Біла С.О., Жаліло Я.А., Шевченко О.В. і Жук В.І. [5], Гавриш І.І. [6], Ілляшенко С.М. [7], Мельниченко Г.М. і Білоус С.П. [8], Слинко М.Ю. [9], Узунов В.В. [10] та інші.

Так, Мельниченко Г.М. і Білоус С.П. розглядають інноваційний розвиток регіону як складову загальнонаціональної стратегії розвитку [8]; Біла С.О., Жаліло Я.А., Шевченко О.В. і Жук В.І. основу активізації регіонального розвитку вбачають у створенні регіональних і міжрегіональних кластерів [5]; Гавриш І.І. зазначає на необхідності урахування інтересів різних цільових аудиторій та до порівняльної оцінки привабливості регіону включає індекс економічно-інноваційної активності [6] і т. інш. Але, проблематика визначення напрямів інноваційного розвитку регіонів/територій у сучасних умовах є опрацьованою не достатньо.

## ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є окреслення перспективних напрямів інноваційного розвитку для українських регіонів/територій, які спроможні забезпечити їх економічне зростання.

Об'єкт дослідження: розвиток українських регіонів/територій.

Предмет дослідження: напрями інноваційного розвитку.

Методи дослідження: порівняння, узагальнення, систематизація, контент-аналіз.

## ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Не зважаючи на поширення у світовій економіці процесів глобалізації, світові соціально-економічні інтереси продовжують тяжіти до стародавніх традицій і промислів у різних кутках світу, локальних відмінностей, кастомізації. Все це розкриває широкі можливості для глокалізації регіонального розвитку, тобто збереження і посилення регіональних особливостей поряд з впровадженням цифрових технологій. Очевидно, що унікальні регіональні чинники, які істотно впливають на процеси соціально-економічного розвитку, визначають його успішність і ефективність, мають бути враховані при формуванні інноваційних напрямів територіального розвитку.

Формування нових векторів розвитку має забезпечувати дотримання інтересів всіх цільових аудиторій регіону/території. Відтак, їх конкретизація є обов'язковою передумовою успішного регіонального менеджменту.

Науковці виділяють регіональні цільові аудиторії (ЦА) з використанням різних підходів (економічного, мотиваційного тощо). Так, Узунов В.В. зазначає, що механізм реалізації інноваційної політики повинен забезпечувати дотримання інтересів усіх учасників [10]:

- адміністрації регіону;
- підприємств-ініціаторів проєктів;
- бізнес-співтовариства регіону.

Гавриш І.І. виділяє такі регіональні цільові аудиторії [6]:

- інвестори,
- бізнес-аудиторія,
- туристи,
- місцеве населення,
- мігранти,
- групи впливу (стейкхолдери).

На наш погляд, в контексті мети нашого дослідження, окремі з зазначених вище груп можна об'єднати (мігранти, туристи), а інші (бізнес-аудиторії) — навпаки, деталізувати. Отже, конкретизуємо регіональні ЦА та їх основну мотивацію у інноваційному розвитку регіонів/територій:

1) підприємці-ініціатори інновацій (автори/реалізатори інноваційних проєктів) — зацікавлені в підвищенні конкурентоспроможності і збільшенні вартості власного бізнесу;

2) населення регіону (постійне і змінне: всі прошарки населення, мігранти, туристи) — мають свої специфічні інтереси: екологічно чисте середовище, високий рівень комунальних послуг, розвинута інфраструктура, висока якість життя, насичене культурне життя, прийнятні умови для перебування/проживання на території тощо;

3) держслужбовці та адміністрація — зацікавлені у збільшенні бюджетних надходжень від бізнес-діяльності, залученні інвестицій, підвищенні рівня зайнятості населення, забезпеченні взаємодії усіх зацікавлених сторін і т.п.;

4) співробітники соціальної сфери (науковці, освітяни, медики, волонтери тощо; обов'язкова ЦА інформаційної економіки) — реалізують соціально-значимі завдання і можуть виконувати функції "стражів соціальної відповідальності";

5) представники бізнес-середовища (в першу чергу, пріоритетних галузей діяльності, промисловості, фінансової сфери, інфраструктури тощо) — зацікавлені у лобюванні інтересів місцевого бізнесу;

6) інвестори (зовнішні та внутрішні) — зацікавлені у отриманні власних прибутків з вкладеного капіталу;

7) інші стейкхолдери (представники інших груп впливу) — мають різні види інтересів у регіоні (наприклад, медіа-байєри).

Таке виокремлення регіональних ЦА дозволяє не розпорошувати увагу керівництва, врахувати інтереси всіх основних груп впливу та підвищити ефективність заходів регіонального менеджменту.

Обґрунтування та вибір напрямів інноваційного розвитку регіонів/територій потребує відповідного методологічного забезпечення цих процесів. З широкого спектру наявного інструментарію, в першу чергу, необхідно виділити аналітичні методи:

- панелі експертів,

- метод Дельфі (Delphi method),
- контент-аналіз,
- SWOT-аналіз,
- PEST-аналіз,
- статистичний аналіз,
- аналіз інформаційних потоків та інші,
- а також сценарні методи:
- економіко-математичні моделі,
- бізнес-моделі,
- прогнози,
- метод сценаріїв,
- Форсайт тощо.

Важливим також є горизонт досліджень: необхідно аналізувати не тільки перспективи розвитку регіону і країни, а й тенденції світового прогресу в науці, технологіях, соціально-економічній сфері, що важливо саме для визначення інноваційних векторів розвитку.

Довба І.В. вважає, що для забезпечення збалансованого регіонального розвитку на інноваційній основі мають бути впроваджені інноваційні технології, сформовані виважені й адекватні управлінські рішення у сфері інноваційної діяльності [1]. Такими можуть бути імпорт-інвестиції та соціальні інновації. За свідченням Єрмакової О.А., імпорт-інвестування (або "перетворююче" інвестування) стало глобальним трендом і є вкладеннями, які спрямовані на отримання соціального ефекту [2], що є актуальною характеристикою сучасності.

Одними з сучасних поширених підходів до інноваційного розвитку є реалізація смарт-спеціалізації, що вже підтверджено позитивними результатами у діяльності закордонних регіонів/територій. Концепція смарт-спеціалізації, яка успішно впроваджується в ЄС, виключає галузеву пріоритетність підтримки, а натомість націлена на підтримку інновацій у перспективних галузях регіональної економіки [2].

Переважає більшість регіонів України зазначила смарт-цілі у своїх стратегіях розвитку в якості пріоритетних. Але не всі: за результатами контент-аналізу регіональних стратегій розвитку до 2027 р. відзначимо, що тільки 15 областей України задекларували такі цілі. Крім того, за спостереженням Слинько М.Ю., жодна стратегія не містить дієвої дорожньої карти реалізації потенціалу регіону з метою досягнення на цьому підґрунті інноваційного зростання [9]. Отже, конкретизація смарт-спеціалізації вже не є піонерською діяльністю, а є необхідним напрямком сучасного інноваційного розвитку.

Мельниченко Г.М. і Білоус С.П. відзначають, що інноваційна стратегія області має містити 5 пріоритетних напрямів [8]:

- 1) стимулювання регіональних компаній до впровадження інновацій;
  - 2) стимулювання створення малих інноваційних підприємств;
  - 3) залучення зовнішніх інвестицій;
  - 4) створення ефективної інфраструктури для підтримки інновацій;
  - 5) підвищення рівня інноваційної культури в регіоні.
- Ці напрями цілком залежать від регіональних органів влади і корисним в цьому контексті може бути зако-

рдонний досвід. У провідних країнах світу (США, ФРН, Швеції, Франції, Великобританії, Нідерландах, Швейцарії та інших), за узагальненням Ілляшенко С.М. [7, с. 85], успішно реалізовані такі прийнятні для регіонального рівня види стимулювання бізнесу до провадження інновацій:

- податкова політика (регіональні адміністрації можуть за рахунок ставок і податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів активізувати інноваційну діяльність бізнесу та інвесторів);
- пряме фінансування (дозволяє цілеспрямовано заохочувати інновації в пріоритетних галузях);
- конкурсне фінансування розробок (надає можливість визначити найбільш перспективні інноваційні розробки);
- надання позичок (забезпечує фінансову підтримку інноваторів за спеціальними програмами);
- моральне заохочення авторів винаходів та ін.

Відзначимо, що створення центрів (парків, полісів, агенцій і т.п.) підтримки інноваторів для надання консалтингової, інформаційної та іншої допомоги значно активізує інноваційну діяльність у регіоні (наприклад, Центр підтримки технологій та інновацій TISC на базі НТУ КПІ ім. Ігоря Сікорського, технопарк "Яворів" у Львові, акселератор GrowthUP у Києві та Дніпрі тощо).

Поділяємо думку Біла С. О., Жаліло Я. А., Шевченко О. В. і Жук В. І., які до заходів активізації інновацій на регіональному рівні відносять [5, с. 6]:

- використання каталізаторів і мультиплікаторів регіонального розвитку;
- посилення внутрішньої мотивації регіону до саморозвитку, соціально-економічного зростання;
- диверсифікацію сфер економічної активності, пошук і задіяння прихованого потенціалу розвитку;
- подолання патерналістських очікувань, мінімізацію дотаційних і субвенційних механізмів підтримки з боку держави;
- створення ефективних господарських структур, орієнтованих на інтенсифікацію використання наявного ресурсного потенціалу;
- формування конкурентних виробничих систем інноваційного типу;
- першочергове задоволення внутрішніх потреб територій за рахунок власних і залучених ресурсів.

Відтак, активізація інноваційної діяльності цілком залежить від регіональних органів влади в тандемі з цільовими аудиторіями регіону і включає:

- адміністративну складову (підтримка, інфраструктурне забезпечення, підвищення рівня інноваційної культури тощо);
- економічну складову (пільгове оподаткування зі сплати місцевих податків та/або зборів, всебічне задіяння потенціалу розвитку тощо);
- стимулювання (моральне, ресурсне, матеріальне);
- інвестиційну складову (зовнішні інвестиції, фінансові програми, імпорт-інвестиції тощо);
- визначення регіональних особливостей (смарт-спеціалізації, соціальні інновації тощо);
- комунікаційну складову (консалтингову — з інноваторами, організаційну, інформаційну — зі стейкхолдерами).

## ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, за результатами проведеного дослідження отримано такі результати:

- конкретизовано види регіональних цільових аудиторій (ЦА) та їх основну мотивацію у інноваційному розвитку регіонів/територій, що дозволяє не розпорошувати увагу керівництва при визначенні напрямів інноваційного розвитку, врахувати інтереси всіх основних груп впливу та підвищити ефективність заходів регіонального менеджменту;

- систематизовано інструментарій регіонального менеджменту для визначення і обґрунтування заходів інноваційної діяльності;

- проаналізовано види стимулювання бізнесу, використовувани у світових практиках, та можливості їх реалізації вітчизняними регіонами;

- проаналізовано можливі напрями активізації інноваційної діяльності в сучасних умовах в Україні.

Результати дослідження можуть бути покладені в основу розроблення механізмів стимулювання інноваційного розвитку регіонів/територій України.

### Література

1. Довба І. В. Теоретичні основи інноваційного розвитку регіону. Причорноморські економічні студії. Вип. 30-1. 2018. С. 135—139. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/26153/1/%D0%A2%D0%95%D0%9E%D0%A0%D0%95%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%86%20%D0%9E%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%20%D0%86%D0%9D%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%92%D0%98%D0%A2%D0%9A%D0%A3%20%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%86%D0%9E%D0%9D%D0%A3.pdf>
2. Єрмакова О. А. Сучасні виклики для інноваційного розвитку регіонів України. Приазовський економічний вісник. Вип. 1 (18). 2020. С. 186—190. URL: [http://rev.kpu.zp.ua/journals/2020/1\\_18\\_ukr/36.pdf](http://rev.kpu.zp.ua/journals/2020/1_18_ukr/36.pdf)
3. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 р. № 40-IV. Законодавство України: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
4. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження КМУ від 10.07.2019 р. № 526-р. Законодавство України: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-p>
5. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. С. О. Біла, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко, В. І. Жук [та ін.]; за ред. С. О. Білої. К.: НІСД, 2011. 80 с. URL: [https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-03/innovation\\_Bila.indd-bb655.pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-03/innovation_Bila.indd-bb655.pdf)
6. Гавриш І. І. Методика порівняльної оцінки привабливості регіону для різних цільових аудиторій. Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія "Економічні науки". № 46. 2017. С. 60—71.
7. Ілляшенко С. М. Інноваційний менеджмент: Підручник. Суми: ВТД Університетська книга, 2010. 334 с.

URL: [https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/16824/1/%d0%98%d0%bd%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b0%d1%86%d0%b8%d0%be%d0%bd%d0%bd%d1%8b%d0%b9\\_%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d0%b5%d0%b4%d0%b6%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d1%82.pdf](https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/16824/1/%d0%98%d0%bd%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b0%d1%86%d0%b8%d0%be%d0%bd%d0%bd%d1%8b%d0%b9_%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d0%b5%d0%b4%d0%b6%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d1%82.pdf)

8. Мельниченко Г. М., Білоус С. П. Інноваційний розвиток регіону як складова частина загальної стратегії національного розвитку. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. Т. 31 (70). № 1. 2020. С. 170—174. URL: [https://www.econ.vernads-kyjournals.in.ua/journals/2020/31\\_70\\_1/31.pdf](https://www.econ.vernads-kyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_1/31.pdf)

9. Слинко М. Ю. Перспективи інноваційного розвитку регіонів України через реалізацію інструмента смарт-спеціалізації. Економіка і організація управління. № 4 (40) 2020. С. 167—177.

10. Узунов В. В. Стратегічні напрями інноваційного розвитку регіонів України. Економіка та держава. № 12. 2013. С. 118—121. URL: [http://www.economy.in.ua/pdf/12\\_2013/30.pdf](http://www.economy.in.ua/pdf/12_2013/30.pdf)

### References:

1. Dovba, I. V. (2018), "Theoretical foundations of the innovative development of the region", *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, vol. 30-1, pp. 135—139.
  2. Yermakova, O. A. (2020), "Modern challenges for the innovative development of the regions of Ukraine", *Pryazovs'kyj ekonomichnyj visnyk*, vol. 1 (18), pp. 186—190.
  3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), The Law of Ukraine "About innovative activity", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
  4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Resolution "On the approval of the Strategy for the development of the sphere of innovative activity for the period up to 2030", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-p>
  5. Bila, S. O., Zhalilo, Ya. A., Shevchenko, O. V. and Zhuk, V. I. (2011), *Innovatsijni pidkhody do rehional'noho rozvytku v Ukraini [Innovative approaches to regional development in Ukraine]*, NISD, Kyiv, Ukraine.
  6. Havrysh, I. I. (2017), "The method of comparative assessment of the attractiveness of the region for different target audiences", *Zbirnyk naukovykh prats' ChDTU. Seriya "Ekonomichni nauky"*, vol. 46, pp. 60—71.
  7. Illiaschenko, S. M. (2010), *Innovatsijnyj menedzhment [innovation management]*, VTD Universytets'ka knyha, Sumy, Ukraine.
  8. Melnychenko, G. M. and Bilous, S. P. (2020), "Innovative development of the region as a component of the general strategy of national development", *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'koho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia*, vol. 31 (70), no. 1, pp. 170—174.
  9. Slyn'ko, M. Yu. (2020), "Prospects for the innovative development of the regions of Ukraine through the implementation of the smart specialization tool", *Ekonomka i orhanizatsiia upravlinnia*, vol. 4 (40), pp. 167—177.
  10. Uzunov, V. V. (2013), "Strategic directions of innovative development of the regions of Ukraine", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 12, pp. 118—121.
- Стаття надійшла до редакції 22.05.2024 р.*